

TISZDAVIDÉK

VEGYES TARTALMU HETILAP.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK: Egész évre . . . 4 frt. ^{1/2} Negyed évre . . . 1 fr. Fél évre . . . 2 frt. ^{1/2} Egyes szám ára 8 kr. Megjelen minden vasárnap reggel. Hirdetéseket úgy a kiadóhivatal, mint a Reiter- ügynökség Budapesten jutányosan vesz fel.	A kiadásért felelős a szerkesztő: HEGYI ANTAL.	SZERKESZTŐSÉG: Csongrád, Templomtér 91. szám, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény intézendő. KIADÓHIVATAL: Csongrád, Magtár-utca 41. szám, hová az előfizet- sék, hirdetések, hirdetések intézendők.

A tanév kezdetén.

III.

Az iskoláztatással kapcsolatban röviden arról is meg kell még emlékeznünk, hogy különösen minő pályára képeztessek a szülők iskolába járó gyermekeiket?

E tekintetben legjobb tanácsadó maga a természet.

Az örök Istenség ugyanis teremtetésünk alkalmával mindnyájunkban oltott bizonyos életpálya iránt való hajlandóságot és képességet. Tehát arra az életpályára kell a gyermeket taníttatni és neveltetni, a melyre annak kedve és fogékonysága van; mert azon a pályán legjobban ki bírja magát képezni és legtöbb és leghasznosabb szolgálatokat tehet a hazának és emberiségnek.

Ne kényszerítsék tehát a szülők akaratuk ellen gyermekeiket se egyik, se másik pályára: hanem ők maguk, miként a házasság-kötésnél szükséges, csak tanácsos és utmutatással lássák el gyermekeiket, de magát az életpálya megválasztását bízzák reájuk.

Ennek oka a dolog természetében rejlik.

Nagyon nehéz és keserves oly kenyérkeresetet folytatni s magát valakinek oly életmódra képezni, mely természeti hajlandóságai és képességeivel ellenkezik s melyet ép azért ki sem állhat.

Az életpálya terheit végtére sem a szülők viselik. Mire való volna tehát annak a szegény gyermeknek sorsát keserűvé tenni egész életére?

Általában az iskoláztatásnál nem kell sietni az életpálya megválasztásával, mert a korai pályaválasztás sokszor egyértelmű az egész élet elhibázásával.

A középiskolák, minők a gimnáziumok, reál- és polgári iskolák, úgy is csak az általános műveltség alapjait rakják le a gyermek fogékony lelkébe. Fődolog tehát csak az, hogy ezekből kellő alapokat szerezzenek a tanoncok, a melyekre az életpálya megválasztása után ráépíthessék magát a kenyérkereső tudományt.

Életpályát tehát csak akkor válasszon a gyermek, mikor már okosabb és érettebb s jobban megítélheti a választandó életmódnak előnyeit és hátrányait, mert maga az élet úgy is sok keserves csalódást fog neki okozni.

Nálunk általán az a szokás uralkodik, hogy már a negyedik elemi osztályból adják inasnak a gyermeket, kit iparos pályára szántak szülei. Pedig ezen eljárás nem helyes, mert abban a korban, a test fejlődésének törvényei szerint, még játék s nem dolog való a gyermeknek.

Valamint a jószágot nem szabad idő előtt iga alá fogni, mert elcsenevész és tönkre silányul növése: azonképen a gyermeket sem szabad komoly munka alá kényszeríteni, míg a fejlődés törvényei szerint el nem jő annak ideje.

Az idő előtt munka alá vont gyermek, kivált ha még rossz bánásmódban is részesül, a mi közös sorsa majd nem minden inasnak, életunttá válik és elveszett a társadalomra nézve, mert becsületesen ki nem tanulja mesterségét.

Azért bárminő életpályára szánják is a szülők gyermekeiket, mindig tanácsos volna velük legalább négy polgári osztályt végeztetni, hogy az alatt fejlődjen és megerősödjék értelmi képességük, mert akárminő iparos-pályát választanak is, annál könnyebben és annál hamarabb sajátítják el annak kellé-

TÁRCZA.

A lepke és a méh.

Pihent a lepke hívő árnyon
 S indult lebegve lenge szárnyon
 Hol a virágok a kis kertnek
 Tájékin illatot lehelnek.

Találkozott a méhikével,
 Mely a mézes himpört szedé fel
 Egy illatos viráglevélen,
 Használva a napot serényen.

— Ismersz-e szárnyas, — úgy mond neki, —
 Ámbár te nem vagy nemes, régi, —
 De lásd, a bimbózó virágok
 Én rólam szőnek himes álmot!

A napsugár meg a szivárvány
 Felséges színöket kitarván,
 Mit adhatának tarka fényvel,
 Szépségül mindazt én nyerém el.

Innét van fényem, ragyogásom;
 S te oly egyszerű vagy barátom!
 Hogy tudsz dolgozni e melegben?
 Forráz a nap s azellő sem lebben!

Emelt tovább vonzotta dolga,
 De röviden azt válaszolta:
 »Hogy én is szóljak a dologról,
 Ismerlek, — még hernyó korodból.«

S köztünk bubos királyka hány van,
 Ki ama hernyó volt hajdanában!

Kóta Lajos.

Zimonytól Bukarestig.

IV.

A királyi termék között a könyvtárban időztünk legtovább.

Mintegy 8-10 ezer kötetre tehető a könyvtár tartalma. A könyvtárban a franczi és angol klasszikusok teljesen képviselve vannak. Kalauzunk mondta, hogy vannak magyar kiadások is a könyvtárban; de én a legszorgosabb kutatás után sem találtam egyetlen magyar könyvet se.

A könyvtár terem jobb sarkán áll kararai márványból Natália mellszobra életnagyságban Strobilitól; de én, ki Natáliát három izben is láttam, Stroblinak ezt a művét nagyon sikertelennek találom, s kalauzunk véleménye szerint is sokkal szebb asszony Natália, mint a melyet ez a szobor ábrázol. Persze a szép asszonyokat nagyon nehéz köből élethűen visszaadni, úgy hogy azoknak egyéni sajátosságuk minden kellemtessége a hűség varázsával lépjen föl.

A díszes könyvtár termen kívül, különösen az ebédlő gyakorol maradandóbb benyomást az ember lelkére.

Egy 26 méter hosszú és 10 méter széles terem ez, melynek összes butorzata egy

művészi kivitelű óriási étszekrény és 64 személyre szolgáló nehéz keményfa ebédlő asztal, körülötte préselt bőrrel fedett székekkel. A terem padlóját egy finom persa szőnyeg fedi, mely teljesen elnyeli a léptek zaját. A falak drága préselt bőrrel vannak fedve. A bőrbe nyomott képek képezik a fal összes díszítéseit; de azért elegáns és igazán királyilag díszes ez a terem.

Mikor a királyi palota termeit bejártuk, kalauzunk előtt kifejeztük azon ohajtásunkat, hogy a főudvarmester előtt tolmácsolatni kívánjuk hálás köszönetünket azon szivességért, hogy a királyi palota megtekintését oly készséggel engedélyezte, s kérdtük, hogy: tud-e a főudvarmester magyarul?

A komornyik irónicus mosolylyal nézett ránk és az felelte, hogy a főudvarmester magyarul nem beszél, németül tud; de ugymond különös hangsúlyozással, a hof marschal nem schwarzgelb s azért nem szivesen beszél németül. Az udvarnál csak a nemzeti nyelv és a franczia járja.

A komornyik ezután a királyi istálló megtekintését ajánlotta; mert ugymond a királynak igen szép lovai vannak.

keit és így amit elvesztenek időben, bőven kárpótolják erőben és előmenetelben.

Tapasztalás szerint még a tanulásban is könnyebben boldogul a gyermek, ha erősebb és fejlettebb korban adják a középiskolába és épen így van az iparos szakban is.

Van azonban itt is valami, mit nyomatékosan kell a szülők figyelmébe ajánlanunk.

Nálunk ugyanis azon szokás divik, hogy ha iparosnak vagy kereskedőnek szánták a szülők valamely gyermeküket, megelégszenek olyan alsóbb fokú iparral és kereskedéssel, minő épen a községben létezik, és nem végeztetnek vele ipari és kereskedelmi tanodákat. Mi által elzárják előle a haladás ösvényét.

Ugy áll ugyanis a dolog, hogy ha csak az alsóbb rendű, falusi ipart vagy kereskedést űzi valaki, mire sem megy vele. Csak tengődés és vergődés az élete, mert a városi, vagyis a gyáripar a kisiparos előtt lehetlenné teszi a versenyt. A mi áll a kereskedésre nézve is.

Ha tehát akarják a szülők, hogy gyermeküknek jövője legyen az ipar és kereskedelem terén, legalább alsóbb fokú ipari és kereskedelmi iskolákat kell előbb végeztetni velük és csak akkor adják műhelybe, vagy üzletbe, mert így már rendelkezik azon előkészültséggel, mely ezen foglalkozások alapos elsajátításához megkívánatik.

Különösen az iparos pályán föltétlenül megkívánatik, hogy a ki

Megtekintettük tehát ezt is s ha nem nagy is; de értékes a szerb királyi istálló.

Huszonegy darab hámos és 12 darab háttas ló áll a királyi rendelkezésére, s néhány angol és arab telivértől eltekintve, az istálló a királyi ménesből, tiszta szerb lovakkal van ellátva, melyek teljesen azonosak a finom erdélyi fajú magyar lovakkal. Sűrű, erős, fardhatlan állatok. Tizenhatsz lovász gondoskodik a harminczhat ló uri kényelméről.

A főlovász, ki az istállóban kalauzunk volt, tisztán beszél magyarul, és elmondta, hogy az utóbbi időkben finomabb kanczáikat Mezőhegyesre szokták küldeni fedeztetni, s a királyi ménes ezóta már több finom lovat produkált, melyek rendszeren a királyi istállóba kerülnek.

A királyi istálló megtekintése után elhagytuk a királyi palotát s mikor a lakatya előtt elhaladtunk, a katonák, kik az imént gyűlöletes tekintetek között nyitottak utat, most udvariasan szalutáltak.

E haugulatváltozást annak tulajdoníthattuk, hogy az udvarmesteri hivataltól kirendelt kalauzok a legnagyobb előzékenységgel forgolódtak körülöttünk.

(Folyt. köv.)

ezen életnemre adja magát, jól értse a rajzot és birjon tervező képességgel; mert a nagyobb vállalatoknál mindenütt tervet és rajzot kívánnak ma a munkaadók és azért a munka elnyeréséhez legjobb ajánló levél a szabatos terv és pontos rajz.

Sima Ferencz Szegváron. A szegvári ellenzéki polgárok, mint említettük nár lapunkban, egy darab földet vásároltak határunkban és azt Csongrádmegye népszerű ellenzéki vezérének, Sima Ferencznek nevére iratták azon czélból, hogy adófizető polgára legyen Szegvárnak és ekként megválaszthassák őt községi képviselőnek. Sima Ferencz Kisasszony ünnepén, mint a szegvári bucsu napján, jelent meg Szegváron azon szándékkal, hogy az ottani ellenzéknek megköszönje azon tüntető ragaszkodását, melylyel őt szegvári polgárrá avatták.

Kíséretében voltak e lapok szerkesztője, továbbá idősb Temesvári Antal nyugalmazott kir. járásbíró, Pándovics Döme szentesi görög pap, dr. Filó Tihamér ügyvéd és Pintér Gyula a „Szentesi Lap“ felelős szerkesztője.

Sima Ferencz kíséretével együtt dél előtt tíz óra tájon érkezett Szegvárra, hol Korpás Pál ottani plebános vendégszerető házához szállott meg. Majd részt vett az ünnepi nagymisén, utána pedig rövid látogatást tett a Függetlenségi Népkörben.

Látogatás végeztével Korpás plebános asztalánál várt barátságos lakoma a vendégekre, mely alatt többen hatásos pohárköszöntőt mondtak.

Dél után fél négykor pedig, mikor a vécsernye véget ért, a templom melletti árnyas fák alá gyülekezett Szegvár község apraja és nagyja, hogy meghallgassa a vendégek beszédeit.

A Függetlenségi Népkör elnökének bemutatató rövid szavai után legelőbb is Sima Ferencz lépett az emelvényre és másfél óráig tartó, sok humorral fűszerezett, emelkedett szellemű beszédben mondotta el jövetelének czélját, a szegvári polgárok iránt érzett hálaköszönését és azon módokat, melyeken mint a község új polgára befolyását érvényesíteni kívánja Szegvár község javára.

A mindvégig feszült figyelemmel hallgatott beszédet szünni nem akaró éljenekkel kísérte a közönség. Majd közkívánatra Hegyi Antal vette át a szót és tréfás hasonlatokkal beszélt a kormány politikájáról, a csongrádmegyei ellenzék törekvéseiről és azon eredményekről, melyeket lankadatlan kitaratása által eddig elérnie sikerült és csatlakozásra hívta fel a szegvári polgárokat. Mit azok kitörő lelkesedéssel megígérték.

Végül dr. Filó Tihamér összetartásra és egyetértésre intette az ünnepélyen részt vett polgárokat. Mire a népgyűlés Sima Ferencz és társainak zajos éljenzése közt véget ért.

Gyűlés után Hegyi Antal és Temesvári Antal legott elhagyták Szegvárt, hogy lakhelyükre utazzanak. Sima Ferencz azonban többi társával részt vett még a Függetlenségi Népkörben tiszteletükre rendezett vacsorán, a hol ismét együtt volt Szegvár lelkes polgársága, hogy tanubizonyságot tegyen a Sima Ferencz személye iránt nyilvánuló törhetlen ragaszkodásáról.

Az a szellem tehát, mely a polgári becsületet és önzetlen hazaszeretetet irta zászajára a közkormányzat tisztaságának

érdekében, az elnyomási törekvésekkel szemben is hatalmasan terjed s nincs messze az idő, mikor a pákulicz szellemet utolsó buvó helyéről, a vármegyei tisztai karból is gyökeresen ki fogja irtani.

Az ellenzéki sajtó sorsa Csongrád-vármegyében.

Lapunk nyomdászának elíteltetése alkalmából a „Szentesi Lap“ a következő, figyelemre méltó cikket közli:

Mély fölháborodással olvastuk a magát függetlenségipártinak valló „Szegedi Napló“ kárörvendő jelentését, melyben diadalmas-kodó, sőt szinte gyűlölködő hangon kürtöli világgá, hogy a szegedi kir. törvényszék a Csongrádon, Hegyi Antal szerkesztésében megjelenő „Tiszavidék“ című lap kiadó-tulajdonosát, Szilber Jánost, három — politikai minősített cikk közlése által elkövetett sajtóügyi kihágásért 90 frt pénzbírságra és három hónapi fogságra ítélte el.

A fölháborodást, — mely e hir hallatára lelkünkben fölviharzott — tisztán ama személyes viszonyról fogva is meg lehetne érteni, mely lapunkat és az egész vármegyei ellenzékét a „Tiszavidék“ kitűnő szerkesztőjéhez, pártunk ezen közszerzetben álló — vezértagjához fűzi.

De nemcsak szubjektív természetű, hanem komoly tárgyi indokai is vannak a mi megbotránkozásunknak. Mert abban a drákói szigorban, mely a törvényszék ítéletében megnyilatkozott — egybevetve azt más jelenségekkel is — a csongrádvármegyei ellenzéki sajtó elnyomására irányzott kísérletet látunk.

E pillanatban nem tudunk vissza emlékezni arra az inkriminált három cikkre, s így nem ítéltjük meg, hogy csakugyan volt-e azoknak politikai színezetük vagy tendenciájuk. De hajlandók vagyunk elhinni, hogy volt; s így megengedjük, hogy a törvényszék a t é n y k e d é s r e nézve teljesen jóhiszeműleg ítélkezett; s a bírói meggyőződést még akkor is tiszteletben tartjuk, ha az saját nézetünkkel ellentétben áll.

De ha százszor politikai cikkek voltak is azok, egyáltalában nem látjuk indokoltnak azt a példátlan szigort, melyet a törvényszék tanusított. Hiszen más lapokon is megesezt már az, hogy nem politikai lap létükre egyszer-máskor kiszalasztottak a toll hegyéből pár szót, a minek talán politikai vonatkozása volt; de még arra nem tudunk esetet, hogy efféle — gyakran ellenőrizhetetlen — túllépésért úgy büntessék a lap kiadóját, mintha legalább is ökröket lopott volna.

Rendszerint 50 frt, legfeljebb 100 frt pénzbírságot szoktak a bíróságok ily esetben kiszabni; s ez leczkének bőségesen elég is. De 90 frt pénzbüntetés, és ezenfelül még három hónapi fogság oly szigorra mutat, melyet csak a vádlott iránt táplált ellenszenv magyarázhat meg, vagy az a tendencia, hogy az ellenzéki sajtó megfélemlíttessék.

Persze, a törvényszék tagjai is alá vannak vetve az emberi gyarlóságnak, s miután tudjuk, hogy politikailag nem tartoznak az ellenzék táborába, fel birjuk fogni, hogy nem viseltetnek valami nagy előszeretettel az ellenzéki sajtó iránt. Tapasztaltuk ezt például a lapunk felelős szerkesztője ellen lefolytatott sajtóperben is.

De az egyéni ellenszenv még nem elég arra, hogy egy lelkiismeretes bíróság ítéletét befolyásolja. S miután semmi okunk sincs a szegedi törvényszék tagjainak lelkiismeretességét kétségbe vonni, — más okokban kell keresnünk a törvényszék részéről tapasztalt elfogultság kuforrását.

Talán nem csalódunk, ha azt a kuforrást egyfelől a pákulicz részről származó rosszhiszemű információkban, másfelől pedig a szegedi ugynevezett ellenzéki sajtó magatartásában keressük.

Vannak a mi gyönyörűsége pákuliczaink között befolyásos korifeusok, a kik bírói körökben bizonyos összeköttetésekkel bírnak. Természetes hogy ezek a jóakaróink

kézzel-lábbal azon dolgoznak, hogy mentől inkább befeketítsenek bennünket; s a bíróság tagjait ellenünk hangolják.

Ez még magában véve nem volna baj, mert hiszen a bírák is bizonyára tudják, hogy honnét fúj a szél, s kellő értéke szerint mérlegelik a pákulicz információt. De az a baj, hogy az ellenünk irányult rosszakaratban a szegedi ellenzéki sajtó versenyez a pákuliczokkal.

Tessék csak figyelemmel kísérni a „Szegedi Napló” magatartását, abból a gyűlölködő hangból, mely ott állandóan uralkodik a vármegyei ellenzék, és különösen annak vezetői ellen — mindenki fölismerheti, hogy ezek az ugynevezett elvtársak tulajdonképen a legádázabb ellenségeink.

Hogy ne hinnék el a törvényszéknél, hogy a vármegyei ellenzék csakugyan valami istentelen népség, mikor látják, hogy nem csak a pákuliczok, hanem a saját elvtársaink is állandóan azt prédikálják,

Nem csoda tehát, ha a törvényszéknél gyökeret vert az a tendencia, hogy az annyszor megrágalmazott csongrádvármegyei ellenzéki sajtót, mint valami fekélyt, ki kell irtani.

Csak is így magyarázzuk mi meg a törvényszék részéről tapasztalt feltűnő szigorzt; s mert így magyarázzuk, ép azért nem annyira magát a rosszhiszeműleg informált törvényszéket mint inkább a malicziósus szegedi sajtót okoljuk miatta.

Igazán szokatlan, sőt páratlan látvány, hogy az ellenzéki sajtó megtörésére ellenzéki lap munkál közre; s így a csongrádvármegyei ellenzéki sajtónak az a fatalis sorsa van, hogy a pecsovicok ép úgy üldözik, mint a szegedi ellenzék.

Ez is egy csongrádvármegyei speciálitás. De hát Isten segítségével majd csak elviseljük ennek a következményeit is. Hanem a szegedi ellenzéki sajtó — szégyelheti magát.

Ujdonságok.

— XIII Leó pápa körlevele. Szentséges Atyánk XIII. Leó pápa azon alkalomból, hogy a magyar kormány a polgári házasságról szóló törvényjavaslatát helybenhagyás végett a király elé akarja terjeszteni, körlevelet intézett e hó 2 ikáról Magyarország összes katolikus püspökeihez, melyben őket a hitellenes ujitással szemben népeikkel együtt az igaz hit védelmére buzdítja. A nagy fontosságú okiratot, mely Kissasszony ünnepén jelent meg a magyar lapokban, Hock János Csongrád-városi országgyűlési képviselőnek a „Pesti Napló”-ban róla irt ismertetésével együtt jelen számunk kapesán külön lenyomatban veszik szives olvasóink.

— A király itthon. Hosszabb távollét után Ő Felsője koronás királyunk mult szombaton a borosabesi hadgyakorlatok alkalmából hű magyarjai közé érkezett. Boros-Sebesen a királyt nagy pompával fogadták s a kath. papság nevében Desseffy Sándor csanádi püspök, a gör. katolikusok nevében Pável Mihály nagyváradi, az óhitűek nevében Metiaun aradi püspökök, a reformátusok nevében Szél Kálmán nagy-szalontai, a lutheránusok nevében Froszt Lajos aradi lelkész, Arad vármegye nevében pedig Fábian László főispán üdvözölt. Mult vasárnap Ő Felsője a vele levő méltóságokkal együtt meghallgatta Desseffy Sándor csanádi püspök miséjét a kath. templomban, azután pedig gróf Wenckheim Frigyes kastélyában, a hol szállva van, igen kegyesen fogadta a tisztelgő küldöttsegeket. Boros-Sebesről a király tul a Dunán Közszegre ment, a hol szinte hadgyakorlatok tartatnak.

— Schuster Konstantin újabb jótékony-sága. Mint a lapok írják, Vácz kegyelmes püspöke legújabbban negyvenezer forintot fordított a váczi gimnázium kibővítésére. Nagyon szép a haza oltárára lerakott áldozat, de ezzel ellentétben sötét árnyék gyanánt még mindig ott lebeg a lelkészkedő papság és a segélyzést igénylő kath. tanítók elnyomatása. Ezeknek a jogait is kérjük visszaállítani a maguk épségében; mert így még mindig kénytelenek vagyunk az irás ama szavait idézni a kegyelmes püspök fejére: Haec oportet facere, illa autem non omittre. A mi magyarul és magyarul annyit tesz: Ezt meg kellett cselekedni, t. i. a gimnázium kibővítését, amazokat meg nem kellene elhanyagolni, t. i. a törvényes plebánosok kinevezését és azon tanítók segélyezését, kik Schuster Konstantin idejéig évi javadalmazást nyertek a püspöki kétezres alapból. A mennyiben megint csak az irás mondja, hogy a szolga méltó a maga díjára és így jótékony-sággal a kegyelmes püspök sem fogja a jogok megrövidítését helyre hozni: hanem vissza kell a jogokat állítani a törvények által megszabott épségükben, hogy a megháborított és megkeserített szivekbe is visszatérhessen a béke angyala. Ezzel még tartozik a kegyelmes püspök papságának és megyéjének.

— Betiltott katolikus gyűlés. Mária neve napján a szabadkai országos katolikus gyűlést akartak tartani városukban, hogy azon megvitassák a katolikus polgárok a kormány vallásügyi ujitásaival szemben elfogalandó álláspontját. A kormány azonban nem volt tetszésére a mozgalom, azért kérdést intézett a szabadkai polgármesterhez, hogy a kolerás időre való tekintetből nem kellene-e a tervezett országos katolikus gyűlést betiltani? A polgármester azt válaszolta, hogy Szabadkán nincs kolera, a gyűlésre pedig előkelő urak vannak az országból meghíva, kik bizonyosan nem fogják a kolerát behurczolni. A belügyminiszter ennek dacára betiltotta a gyűlést, mint a kinek minden neszre remeg a lelkiismerete. Hadgyakorlatokat persze lehet tartani, azok nem hurczolják szét a kolerát a nép közé, de katolikus gyűlés tartása már kolera veszélyvel jár. Pedig nyilván azok a kolerások, kik így gondolkoznak a katolikus ügyekről.

— T. Márk Balázs, polgári iskolánk volt hitelemzője, mintán ezen állomásáról lemondott, a napokban Czeglédre helyeztetett át kápláni minőségben. Ismét egy példája Schuster Konstantin megfoghatatlan bölcsességének, mert hiszen üresedésben van most is egy csapat plebánia s koránál fogva joggal várhatta volna nevezett lelkész ur, hogy plebánossá neveztesse ki, minthogy nála már fiatalabb papok is kaptak plebániát. E helyett azonban káplánnak küldetik. Vajjon a „Csongrádi Lap” siet-e Schuster püspöknek ezen intézkedését is megvédelmezni, mint tette azt a Rózsahelyi Gyula mellőztetése miatt tett fölszólalásunk alkalmával?

— Sirból kikelt halott. Stammer Sándor alispán abból a sirból, melybe őt az ellenzék erkölcstelen rendszerével együtt temette, mult hétfőn kikelt és hazament Szentes város közgyűlésébe kísérteni. Nem valami fontos közügyek, hanem családi érdekek galvanizálták őt életre. Arról volt szó, hogy Szentes városa a Kisérben lakó katolikus nép részére engedélyezzen-e új ötödik gyógyszerárt? S a nemes szívű Stammer veszélyeztetve látta vejének Dósa Bélának menyasszonyi hozomány fejében kapott gyógyszerlárát s megjelent minden várakozás ellenére a közgyűlésen, hogy ellem beszéljen az ötödik gyógyszerártnak. Da száz ajakról viharzott felé a kiáltás: Hát maga mit keres itt? Talán bizony polgármester választásra jött megint? Hát hol vannak a zsandárai? S mikor a szegénytől lesújtva, a hallgató közönség közé vonult, türelmetlenül felhangzott újból a kihívó szó: Halljuk a Stammer véleményét? De mikor szólni akart: Eláll, eláll! Ki vele! Nem hallgatjuk meg! hangzott felé minden oldalról. Mikor pedig az elnöklő polgármester maga szavakkal lépett közbe érte: Kérem hallgassák meg a képviselő urat! Nem hallgatjuk meg! zugott az egész közgyűlés.

Hozzon zsandárt, ha beszélteni akar! És a csunya kísértetet visszaüzte szennyes odújába, a hova Bach-huszári érdemeiért élvezett nyugdíjjal temettetett a föltámadás reménysége nélkül.

— Szerencsétlen halál. Forgó József fiatal gazdának nem egészen két éves kis fia véletlenül kiűn a tanyán az ablakban megtalálta a kékitőt és ivott belőle. Minek folytán a gyermek megmérgezte magát és bele halt. Ismét példa arra, hogy a szülők a veszedelmes szerek elrakásában óvatosak legyenek!

— A differitisz. Még meg sem szűnt a kolera városunkban, midőn az emberi élet pusztítására nyomába lépett a roncsoló torok gyulladás. Ez a veszedelmes kór, úgy látszik, állandóan tanyát akar ütni közöttünk, mert nincs év, melyben szörványosan ne mutatkoznék s a hova egyszer betette a lábát, addig el sem távozik, míg a házból a legutolsó gyermeket is sirba nem viszi. E héten is Fái Vendel gazda ember három kedves gyermekének életét oltotta ki egy napon. A 8 éves József, a 6 éves András és egy éves István egyszerre feküdték szüleik nagy bánatára a ravatalon és közös sirba tették a három kis koporsót. Ott már megszűnt a járvány, mert a boldogtalan szülőknek, kik szívesen áldozták volna gyermekeik megmentéséért vagyonukat, nem maradt több gyermekük. Elnémultak a kis csacsogó ajkak üres lett a bölcső, üres lett a ház; hanem bizonyára legüresebb lett a szegény szülők keble. Az ég angyala vigasztalja meg őket!

† Csátár Zsigmond.

1836—1893.

Lengő gyászlobogók hirdették e héten, hogy Csongrád városának két cikluson át volt országgyűlési képviselője, Csátár Zsigmond meghalt. 1836-ban született Szabolcsmegyének Bezdéd községében, hol atyja mint kántor-tanító működött. Innét sok hányódás-vetődés után Nagyváradra került, a hol 1852-ben tani.ói vizsgálatot tett és Sohlya Antal segélyével nem sokára kántortanítói állomást is nyert előbb Monos-Petriben, majd Bodonos-Patakán, Püspökibei és Belényesen. 1860-ban, Csongrádon lett tanító, de már egy évvel később Örkényen választott meg kántor-tanítónak, hol a nép annyira megkedvelte őt, hogy két év múlva községi jegyzőnek léptette elő. Ebben az állásban magán szorgalom utján elvégezte a gimnáziumi osztályokat és ügyvédi diplomát szerzett. 1875-ben Horvát Dóme Kecskemét városának képviselője hevesen kikelt az országgyűlésen a kántor-tanítók ellen, mire Csongrád város lelkes népe azzal adta meg neki az illő feleletet, hogy Csátár Zsigmondot, a volt kántor-tanítót, országos képviselőjének választotta. Mikor pedig 1885-ben Csongrádról kimaradt, egy ideig Békésgyulát képviselte az országgyűlésen. De a legutóbbi választások alkalmával itt is kisebbségben maradt s ettől fogva nem volt tagja a törvényhozó testületnek, hanem harasztai magányában élte le napjait. — Csátár Zsigmond — annak előtte Löffelholz — igazi mintaképe volt a magyar nép szónokoknak, ki ha nem is rendelkezett mélyebb ismeretekkel, tösgyökere magyar, sok humorral fűszerezett szónoki előadásával a nép szívéhez bizton megtalálta az utat. A mellett utolsó lehelletéig híven kitartott a 48-as zászló alatt, a mi nagy becsületet szerzett neki a nép előtt. Megtakarított képviselői díjaiból Budapesthez közel, Harasztai nevű faluban szerzett magának házat, szállt s mintegy 200 holdnyi földbirtokot. A falu közepén levő háza a mult évben ugyan porig égett, de annál csinosabban építette föl romjaiból. — Csongrádon 1885-ben ő volt megalkotója a keresztény gőzmalom részvény-társaság-nak, mely a gazdák szövetkezetéből jött létre s azon kívül 1400 ftos iskolai alapítványt is tett a szegénysorsu gyermekek segélyezésére. Mikor pedig 1879-ben az árvíz nagyon szorongatta Csongrádot, a város kúthatárának megmentése érdekében éjjeli két óraker küldött egy hosszú táviratot a miniszternek, melynek meg is lett a kellő fogantatja. — Hatalmas, egy évszázadra alkotott szervezetét ez év folyamán lepte meg a betegség, mely hat hét előtt vérmérgezésé fajult. Mikor utolsó óráját közeledni érezte, töredelmes szívvel vette föl a haldoklók szentségeit és hű gondviselőjével, Béni Máriával házasságra lépett, hogy tőle származott 7 éves kis leányát törvényesíthesse. Azóta élet-halál közt lebegett, miglen szerdán dél előtt tízenegy óraker megszabadította

öt kinjaitól a megváltó halál. Temetése csütörtökön délután ment végbe s a fővárosi lapok hosszú cikkeit szentelnek emlékének. Különösen szépen és érdekesen írta meg az ő sajtószereplését a Pesti Napló-ban Hock János Csongrád városának mostani országgyűlési képviselője, az igazi rokonszeny melegségével tevén róla bizonyosságot, hogy Csatár Zsigmond méltóképen töltötte be a Gondviselés által eléje tűzött feladatát. Elment tehát ő is, a többi megholtak után, arra a biztos pihenőre, a mely utolsó megnyugvása törekvéseinknek. Legyen ott neki a föld könnyű s a trombita szava hívja őt elő dicsőséges föltámadására!

— **Vegyes hírek.** Az elmúlt héten két kolera megbetegedés és két haláleset fordult elő városunkban. — **Bze. encsétenség.** Tyúkász János e hó 13-án a rétből hazafelé jövet, szénával rakott kocsijáról le esett s az utána jövő kocsik kerekai alá került, hol oly súlyosan sérült, hogy életben maradásához kevés a remény. — **Hangverseny.** A helybeli iparos dalárda f. hó 17-én, (ma este) a Polgári körben táncszal egybekötött dalestélyt rendez. — **Bál.** A városi népkertben ma este gazda bál lesz. — **Rendület.** A fő- és székváros tanácsa részéről intézkedés történt az iránt; hogy minden ház kapujára egészségügyi utasítások függesztesenek ki tekintettel az ismét fenyegető kolera-veszélyre; egyzersmind Dr. Schémann tisztii főorvos helyettes ur indítványa folytán utasította a tanács a kerületi

előjárókat, hogy a kolera-veszélyre való tekintettel minden óvintézkedést megtegyenek. Időszerűnek tartjuk a t. közönséget figyelmeztetni, hogy járványok idején legjobb óvszer a jó cognac a minőnek bizonyult már tavaly is a Gróf Esterházy Géza-féle gyár cognacja. Míthogy e gyár nemrég részvénytársasággá alakult át és az igazgatóság fősulyt fektet arra, hogy cognaciát csakis tiszta, jó borból pároltassa le, figyelmeztetjük a t. közönséget az ezen gyár által előállított *, **, *** és ****-os cognac-fajokra, oly különös megjegyzéssel, hogy e cognac tökéletesen megállja az összehasonlítást a leg-híresebb francia cognackal is, mig mérsékeltlen megzabott ára bevásárlását mindenkinék lehetővé teszi. Kapható mindenütt. Czim: Gróf Esterházy Géza-féle cognac-gyár részvény-társaság Budapest.

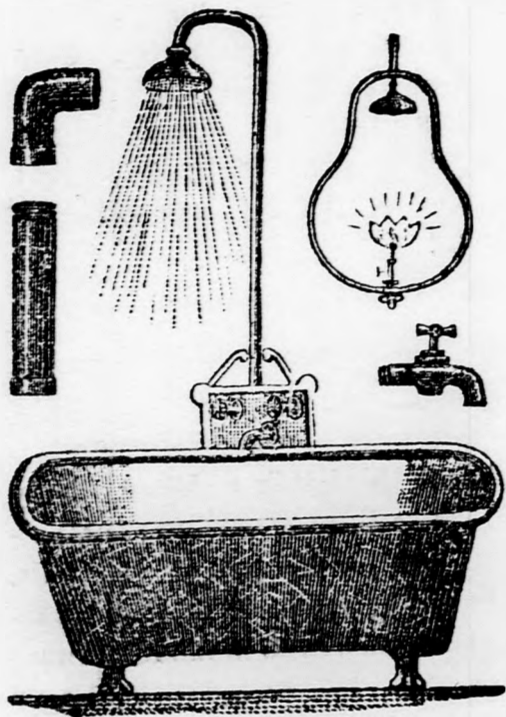
KNUTH KÁROLY

műszaki irodája és gyára.

Budapest, VII. ker. Szövetség-utca 13 sz.

Elvállal és berendez:

Légszesz és vízvezetékeket.
Szivattyúkat minden célra, vízszállító kasokat.
Szivattyú telepeket járgány, légszesz-gőz-és vízmotor hajtással.
Városok, gyárak, kastelyok, lakóházak stb. vízzel való ellátását.
Minden rendű központi fűtéseket, állami nyilvános és magán épületek részére.

Szellőztetéseket.
Gőz, kőd és zuhany fürdőket.
Szárítókat, bármily célra.
Legjobb rendszerű closeteket.
Vas és kőagyag cső csatornázásokat.
Gőzfürdő és gőz mosókonyhakat.
Szűrő és fertőtlenítőket.
Természetes légszesztelepeket.
Köszén és olaj gázgyarakat.

KÖAGYAG CSÖVEK NAGY VÁLASZTÉKBAN RAKTÁRON.

Berendezett telepekről a legjobb elismerések.

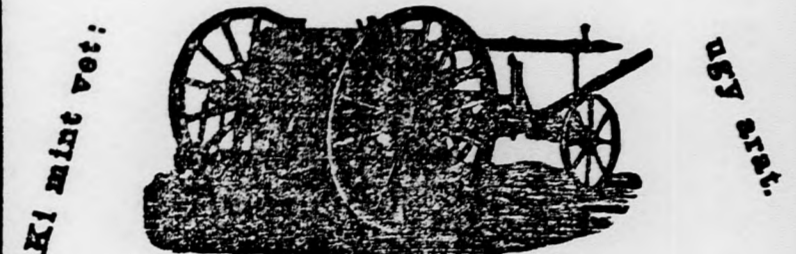
Költségvetéseket készséggel készít. 1-13

Rövidített levél- vagy öbrgyezem: **GAZDASÁGI GÉPGYÁR BUDAPEST.**

ELSŐ MAGYAR

GAZDASÁGI GÉPGYÁR RÉSZÉNY-TÁRSULAT
BUDAPESTEN.

Gyártelep: Külső vácozi-út 7. szám.

Minden gazda, aki a legelőnyösebb szerkezetű **vetőgépek** beszerzése iránt érdeklődik, kimerítő felvilágosítást nyerhet gyárunk igazgatóságánál.

Terjedelmes árjegyzékekkel a gazdaság összes ágazatában szükségeslendő gépezetekről díjmentesen szolgálunk.

ELŐFIZETÉSI FÖLHIVÁS A

PESTI NAPLÓ

naponkint kétszer megjelenő politikai napilapra.

A Pesti Napló Magyarországon a legolcsóbb, legtartalmasabb és legszebben kiállított napilap, megjelenik minden reggel legalább 16-24 oldal és délután 4-8 oldalnyi terjedelemben, fölvágvá és lapjai egymásba ragasztva.

A Pesti Napló főszerkesztője és kiadótulajdonosa:

13. ÁBRANYI KORNÉL.

A Pesti Napló szerkesztősége maga köré gyűjtötte az ország legjelesebb ujságróit.

A Pesti Napló bel- és külföldi tudósításai, hírei és táviratai frissek, eredetiek és a legmegbízhatóbb forrásokból erednek. Ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági rovatát kitűnő szakírók szerkesztik. Bel- és külföldi tőzsdé rovatát mindig legpontosabbak és legmegbízhatóbbak.

Felelős szerkesztője:

BARNA IZIDOR,

A Pesti Napló nagy gondot fordít szépirodalmi rovatára, hol mindig a legkiválóbb írók neveivel találkozik az olvasó.

Regényei és tárcái élénkek és érdekes olvasmányt nyújtanak.

A Pesti Napló minden vasárnap **A gyermekszobának** című rovatában. Moka bácsi kedvelt meséit közli a gyermekek részére.

A Pesti Napló legközelebb egy rendkívül érdekes regény közlését kezdi meg. A Pesti Napló minden hónapban egy városnak a monografiáját közli, mely örökös irodalmi beccsel bír és az előfizetők, a kik ezeket összegyűjtik, azok Magyar ország városainak hű történetét bírják.

ELŐFIZETÉSI FELTÉTELEK:

A Pesti Napló reggeli kiadásának, mely az előző napon beérkezett összes híreket magában foglalja, tehát a teljes Pesti Napló-nak előfizetési ára Budapestén és a vidéken korán és pontosan házhoz juttatva,

az esti lap küldése nélkül:

Egész évre — — — 14 frt — kr. | Negyed évre — — — 3 frt 50 kr.
Fél évre — — — 7 frt — kr. | Egy hónapra — — — 1 frt 20 kr.

Esti és reggeli lap együtt egyszerre küldve a vidékre:

Egész évre — — — 18 frt — kr. | Negyed évre — — — 4 frt 50 kr.
Fél évre — — — 9 frt — kr. | Egy hónapra — — — 1 frt 60 kr.

Naponkint KÉTSZER, reggeli és esti kiadás külön-külön házhoz, vagy postán küldve:

B u d a p e s t e n :

Egész évre — — — 18 frt — kr. | Negyed évre — — — 4 frt 50 kr.
Fél évre — — — 9 frt — kr. | Egy hónapra — — — 1 frt 60 kr.

V i d é k e n :

Egész évre — — — 20 frt — kr. | Negyed évre — — — 5 frt — kr.
Fél évre — — — 10 frt — kr. | Egy hónapra — — — 1 frt 70 kr.

A PESTI NAPLÓ esti lapjára külön is elfogad előfizetéseket, úgy, hogy ha valaki más ujságot járát és a megszokott ujságtól megválni nem akar, az előfizethet a PESTI NAPLÓ esti lapjára 2 frt 30 krral.

A PESTI NAPLÓ KIADÓHIVATALA.

Budapest. Ferencziek-tere, Bazár-épület.

Nyom. Szilber J.-né könyvnyomdájában Csongrádon.

A pápai körlevél.

— PESTI NAPLÓ. —

A pápa Magyarország püspökeihez e napokban körlevelet intézett. Az okirat nem csak hangjának lendületével és erejével kelthet méltó feltűnést, hanem mélyreható fogalmazásának ama finomságával és gyengédségével is, mely régóta jellemzi a római diplomácia szerencsés találmányát. De a mi a körlevél formájánál és külső előnyeivel is fontosabb reánk, azt főleg tartalmának határozott szándéka adja meg, mely az egyházpolitikai kérdések ötletéből, a Szentszék határozott álláspontját kívánja megjelölni. S hogy a Szentszék éppen most tartotta alkalmasnak az időt nézeteinek kifejezésére, a mikor a magyar kormány egyházpolitikai törvényjavaslatai a korona döntő elhatározása előtt fekszenek: e körülmény a Szentszék kijelentéseinek még különös politikai súlyt is kölcsönöz.

A körlevél lényeges tartalma azonban reánk nézve nem volt meglepő, mert csak bővebb kifejtése és teljes hitelesítése annak a nyilatkozatnak, a mit monsignore *Agliardi*, pápai nuncius, a magyar egyházpolitikára vonatkozólag, július tizenegyedikén a „Pesti Napló“ kiküldött tudósítója előtt tett. S hogy a római Szentszék felfogása teljesen összeesik bécsi nagykövetének felfogásával, azt természetesen fogják találni mindazok, akik a diplomáciai feladatokat nem csupán a külső képviselésben, hanem a politikai összeköttetések kiegyenlítésében keresik. Kétségtelen, hogy Rómának egyházpolitikai érdekeit a monarchia mindkét felében csakis a viszonyokat ismerő bécsi nuncius képviselheti, s az ő véleménye lehet egyeduralkodó irányadó a Szentszék végleges elhatározásában.

A pápai körlevél tehát megerősíti a nuncius fontos kijelentéseit. Lényege pedig röviden összefoglalva a következő: Buzdítja papjait állhatatosságra és egyetértésre, hogy a vallás szabadságát és sértetlenségét a fenyegető veszélyek közepette is megóvják. A múlt dicső emlékeire utalja őket, a midőn Magyarország a kereszténységgel együtt a nyugoti civilizációnak is védő-bástyája volt s óhajtja, hogy a teljesített feladat magasztosságából merítsenek új erőt és lelkesedést. Majd rátér az egyház jogait és cselekvési képességeit megbénító állami irányzatokra s óvja hiveit, hogy a vegyes házasságok kötésétől, a mennyire csak lehet, őrizzék meg. De ennél sokkal nagyobb veszélynek tartja azt a katolikusellenes szellemet és áramlatot, a mely Magyarországon az egyház léteét fenyegeti. Felhívja papjait, hogy az egyház igazságainak védelmében tervszerű eljárást kövessenek, de csak az okosság és a mérséklet fegyvereivel harcoljanak. A katolikus szellem felébresztését tartja főfeladatnak, s e célból ajánlja a katolikus évi nagygyűléseket; a képviselőválasztásoknál az éberséget és óvatosságot, hogy csak vallásos és kipróbált erényű férfiakra biztassák a haza és a vallás ügyét. Végül elsőrendű szükségnek tekinti a katolikus sajtó és hírlapirodalom megalkotását és támogatását. Szívükre köti az ifjúság

vallásos nevelését, s nemcsak az iskolai tanfelügyeletet kívánja szervezni, hanem a katolikus alapítványokkal felállított iskolák szigorú katolikus jellegét is fentartani óhajtja. A pápi nevelés terén is reformokat követel, hogy az egyház jó papokat és buzgó lelkipásztorokat nyerhessen. Reméli, hogy Magyarország katolikus férfai látván közállapotaiknak veszedelmes romlásba való süllyedését; egy szívvel és lélekkel fognak munkálkodni a vallás igazaiért. Buzdítja hiveit, hogy a szent küzdelemben nem fog hiányozni apostoli királyuknak jóakaratu támogatása sem.

A körlevélnek csakis a legutolsó passzusa foglalkozik az egyházi politika kérdésével. De ez is inkább a védelemre való buzdításra, mint a támadás terére való ösztönzésre szorítkozik. Egyáltalán a körirat egész hangját méltóságteljes nyugalom és tapintatos gyengédség jellemzi. Nemcsak ajánlja papjainak az okosságot és mérsékletet, hanem azt maga is megtartja. Nincs benne a támadó törekvéseknek egyetlen módozata, s midőn papjait mérsékli, s az apostoli király támogatására hivatkozik, akkor nemcsak hogy az apostoli király jogait tartja tiszteletben, hanem érthetően jelzi is, hogy a harcot nem keresi, csupán a védelemre szorítkozik.

Valóban a legnagyobb elfogultság volna, ha valaki a hivelhez beszélő egyházfőt azért támadná meg, hogy ez őket állhatatosságra és egyetértésre buzdítja. Sőt, midőn az egyház igazságainak védelmében tervszerű eljárást ajánl, de csak az okosság és a mérséklet fegyvereivel, ezt tőle, mint a katolikus érdekek képviselőjétől rossz néven nem vehetjük. A vallásos és kipróbált erényű képviselők sem lehetnek az országnak veszedelmére s a pápi nevelés erkölcs-fegyelmi rendezésének jogát senki tőle el nem vitathatja. A nemzet érdeke csak azt követeli, hogy lelkipásztorai ne csak jó papok, hanem egyuttal jó hazafiak is legyenek. S csak akkor kifogásolhatnánk a pápi nevelés szigorítását, ha egyoldalú nevelési rendszerrel akarnák őket kiszakítani a nemzet testéből, s hazafias kötelességük teljesítésében a magyar papságot akadályoznák.

Elmondhatjuk tehát, hogy nincs a körlevélnek egyetlen intézkedése, a mely az egyházi reformok következtében régóta feszültté vált politikai helyzetet erőszakos szándékkal akarná kiélesíteni. A megtámadott katolicizmus védelme vonul végig a sorokon, s minthogy sem papjainak nem ad határozott utasítást, sem hiveinek főpásztori meghagyást, hogy akár a törvény, akár a törvényhozási tényezők törvényhozó jogaival szemben támadó térre lépjenek, semmi támadó jellege nincs. Még az erőteljesebb kifejezések lendületével sem kíván élni, nehogy az izgatás vádját süthessék reá.

S ez a körlevél előnye. Mert nincs az országban olyan magyar katolikus, a ki valaha eltűrhetné, hogy a pápa a vallás ügye alatt az ország belügyeibe avatkozzék s törvényes intézkedéseinek kiépítését ha-

talmi tényezőkkel akadályozza. Mihelyt az egyház jogainak védelmében e térre lépne, nemcsak az államhatalmat találná szemben, hanem a magyar katolikusok összességét is.

A körirat mindaddig jogosult, míg az egyház érdekeire féltékeny Szentszék figyelmezteti hivatásait az egyházpolitikai helyzet átalakulásából származó veszélyekre. A míg a magyar katolicizmus feje az atyai aggodalom hangján szól hivatásához: levele csak pásztorlevél és nem hadüzenet.

De mi se tartjuk véletlennek, hogy a pápai körirat összeesik a polgári házasság betérjesztésével, s oly időben látott nyilvánosságot, midőn a korona legfőbb elhatározási jogát gyakorolja. Sőt, hogy éppen e czélból látott napvilágot: annak legfőbb bizonyítéka, hogy nem csak a magyar püspöki karnak küldötték meg, hanem a Szentszék hivatalos lapja az *Osservatore Romano*, mint nagy jelentőségű politikai okmányt publikálta.

Hogy joga van-e védelmezni a pápának az egyházpolitikai reformokkal veszélyeztetni vélt magyar katolicizmus érdekeit, az elfogulatlan kritikára képes elme előtt kérdés tárgyát sem képezheti. Mindaddig, míg egy államnak törvényekkel biztosított jogrendjét a Szentszék beavatkozásával meg nem sérti, csupán csak az előkészített javaslatok egyházi hátrányaira hívja fel a figyelmet, senki e jogát nem kifogásolhatja. A ki pedig e jogát vitatná el, az a központi szervezettel bíró katolicizmus egyházkormányzati rendszerét is elvetné.

A pápának illetéktelen és jogtalan csak akkor volna a figyelmeztetése, ha a polgári házasság által felépítendő állami jogrendet kifogásolná. De ezt nem teszi; csak a vele járó katolikus érdekek veszélyeit tárja fel.

S hogy a polgári házasság modern és valóban szabadelvű intézménye ellen a katolikus közönség sorában szót emelnek, azt egyedül a törvény előkészítésénél előfordult előzményeknek róhatjuk föl. Ez a reformmozgalom egy nagyon sötét háttérbe támaszkodik. Már pedig a törvényeknek becsét nem csupán tartalmuk adja meg, hanem az a szándék is, melylyel azt felépítették. S ha egy katolikus-ellenes áramlat kifolyásából alkotunk törvényeket, bizonyára felkeltjük a felekezeti idegességet, a mely ott is meglátja a veszélyt, a hol az nincs. A megrémült ember lelki állapota az, hogy ha erkölcsi képességeinek összhangja megbolygatva lesz, a saját lelkében feltámadt látomásokkal komolyan kezd foglalkozni.

Nagy hibája a kormánynak, hogy a tiszta forrásból fakadó vizet természetes folyása szerint folyini nem engedte, hanem a párttaktika által kiszélesített mederbe vezette, hogy azt beszennyezze a hatalmi kérdések salakjával és iszapjával. Nem lett volna szabad az egyházpolitikai reformoknak felekezeti ellentétek vitáiból kiindulni. Ha egy miniszteri rendeletet s vele együtt a kabinetet minden áron nem kellett volna megmenteni, akkor az egyházi reformok nem egyes felekezet legyőztetését, hanem a nemzeti állam megerősítését jelentenék.

A baj ott kezdődik, hogy e reformok kérdésében akkor indult meg a mozgalom, mikor egy törvénytelen miniszteri rendelet az 1868: 53. törvényczikk 12. §-ának oly büntető szankciót adott, a minő neki nem volt. E szakasz körül indult meg a felekezetek harca, s ott dühöng az ország nagy kárára a mai napig is, mint egykor Hektor holtteste körül Trójában. A kormány pedig nem a tapintatlanságával fölkellett ellentéteket akarta kiegyenlíteni, hanem megragadta a vérző holttestet, hogy a reformok sánczain keresztül, — mint egykor Achilles tette Trójában Hektorral — meghurczolja.

Egyszerre veszélyben látta az állami rendet, ha a február 26-iki rendeletet végre nem hajtja. Pedig ezt a rendeletet Tisza nem adta ki tizenöt évig, s

most sem adná ki, ha miniszter volna. Az állam tekintélyét látták egyszerre megtámadva ott, ahol csak a kormány tekintélye volt megtámadva. Így lett az egyházpolitikai kérdés a szabadelvűség czégre, pedig csak ürügy volt a személyes indokok takargatására. Ki tagadja, hogy ha mindezek az előzmények nincsenek meg, akkor a reformokat az ország belső szükségleteinek tekintti minden ember, nem pedig egy felekezet elnyomásának.

Mikor 1873-ban hasonló reformokat követelt az ország, miért nem volt izgatott és ideges a magyar közvélemény? Akkor a csalhatatlansági dogmát mondta ki Róma, s a magyar katolikusok e dogma hibás értelmezése folytán azt hitték, hogy ezzel Róma hatalmi körét akarja tágítani, s részben a korona legfőbb kegyuri joga ellen is tör. Ezt támadásnak tekintették és előrántották az állami tekintély védőpalástjával a reformokat. De most, az állam használja az erőszak fegyvereit, s mivel egy nagy felekezet közegei lelki ismeretükre hivatkozva, meg nem hajoltak a tapintatlan miniszteri rendelet előtt, a kormány azok megfenyítésére az egyházi reformokhoz, mint erősebb eszközökhöz nyúlt.

Ez az ítélkező politika, a melynek az ország fejlődése vallja kárát. Meg kell tisztítani először a kérdéseket a felekezeti féltékenység salakjától; le kell csillapítani a könnyen támasztott vallási viszályokat, s az összes reformkérdések mindjárt más világításban tűnnek föl s könnyen megoldhatók lesznek. Sőt ha a katolikus autonómia régőhajtott szervezetében már fennállana, könnyebben leszámolhatnánk e kérdésekkel. 1873-ban a mostani reformokat feltétlenül támogató *Eötvös* mondotta ki a Házban, hogy mindaddig, míg nincs katolikus autonómia, polgári házasságra gondolni képtelenség. Igazat adunk neki. Mert az egyházpolitika csak akkor igazán liberális, ha az állami hatalom erősítése mellett egyúttal a felekezetek életérdekeit sem támadja meg. Vonja a jogkörébe a mi megilleti az államot, de adja meg a kofuskált jogok egyenértékét a felekezeti önkormányzat biztosítékaiban.

Mi barátjai vagyunk az egyházpolitikának, ha az nem köti magát egyetlen vallás érdekeihez sem, hanem mint állami végczél, mint nemzeti érdek feleltük áll. Ne féljenek azért a haladás igaz barátjai, a nemzeti állam jogrendét biztosító modern intézményeket ez az ország sem fogja soká nélkülözni. De ezeknek az intézményeknek a felekezeti megnyugvás közös nemzeti céljából kell fakadni, nem pedig az egymással harcban álló vallásfelekezeti versengésből. Mert nem lehet Magyarországon reformokat felekezeti elnyomás romjain felépíteni. Bármelyiket győzzük is le, a nemzeti egység fogja kárát vallani.

Hock János.

*

Maga a latin nyelven írott pápai körlevél magyar fordításban szószerint így hangzik:

Tisztelendő Testvéreinknek,

Magyarország primásának, érsekeinek, püspökeinek és egyéb egyházi főnökeinek, kik a Szentszékkel kegyben és közösségbe állanak,

XIII. LEÓ pápa.

Tisztelendő Testvérek!

Üdvöt és apostoli áldást!

Annak az állandó ragaszkodásnak és szeretetnek, melylyel a magyarok az apostoli Szék iránt viseltettek, teljes mértékben és viszonyosan megfelel a római pápák atyai jó indulata is. Mi magunk is soha sem engedjük, hogy a különös szeretetünk és jóindulatunk bizonyítékait ti és nemzetetek nélkülözzétek. Különösen kifejezést adtunk ennek, minőn hét évvel ezelőtt Magyarország egy nagy és öröndetes esemény emléket ünnepelte. Ezt az alkalmat megragadva, ugyanis levelet intéztünk hozzátok, Tisztelendő Testvérek, és abban részint a magyaroknak ősi hitét, erényeit és dicső tetteit soroltuk fel, részint tanácsainkat közöl-

tük veleték ama dolgok felől, melyek e nemzet üdvére és boldogulására látszottak vonatkozni, ebben a katolikusokra nézve annyira ellenséges időben. Ugyanez az ok, ugyanez a szándék ösztönöz most arra, hogy újból irjunk ti hozzátok. Mert bizonyára ezeket a kérdéseket illetőleg, melyek a legutóbbi időben is mindenkinek lelkét felizgatták, a mi apostoli hivatásunk teljesítése is követeli, hogy titeket, papjaitokat állhatatosságra, egyetértésre; a gondjaitokra bizott nép oktatásában és intésében való serénységre serkentsük, bátorítsunk. De ezenkívül más dolgok is vannak nálatok, melyek nekünk aggodalomra új okul szolgálóak: *értjük a veszélyeket, melyek a vallást napról-napra jobban fenyegetik.* Ezek a dolgok, a mint igénybe veszik a mi különös gondunkat és gondoskodásunkat, úgy hevesen követelik és sürgetik a ti fáradozástokat Tisztelendő Testvérek, melyekről erősen hiszszük, hogy tanácsainknak, várakozásainknak minden tekintetben megfelelőek lesznek.

A mi a katolikusok köteleit általában illeti, különösen ma, a keresztény intézmények oly heves és ravasz ostromlata idején, mindenkifelett szükséges, hogy minden katolikus komolyan s alaposan fontolja meg, mennyire hasznos, hogy az idők és dolgok folytonos változásai közepett a vallás szabad és sértetlen legyen az államban, s mennyire fontos tehát ebben a dologban a lelkek állandó s tökéletes meggyőződését megőrizni. Egészen így éreztek ama kitűnő férfiak is, minden utókornak hálás emlékezetére méltók, kik minden nemzet között, minden kornak lelkük bátorságának oly dicső példait adták s magukat mintegy az Isten házában falai gyanánt viselték, nemcsak mindenüket, de magát az életet is készek feláldozni a vallás és az egyháznak ügyéért.

E részben Magyarország is tud rámutatni honi példákra és pedig hosszú idők lefolyása alatt sokra és fényesekre is. Sőt az is, hogy az István királyától és apostolától nyert katolikus hitben, hiven és állhatatosan megmaradt, az Isten különös jótéteményein kívül, e nemzet szilárd és folytonos meggyőződésének eredménye, hogy tudniillik korán megismerte, hogy midőn a vallás jön kérdésbe, nevének dicsőségéről, fájának épségéről van szó. Bámulatos, hogy a lelkeknek ez az érzelme mily nemes és kiváló eredményeket táplált, a melynek segélyével az idők legnagyobb nehézségei között a veszedelmek nagyságával az állhatatosság nagyságát állították szembe. Ugyanez erények erejével üzték vissza legyőzetenül a tatárok ismételt berohanását s a törökök hosszú ideig tartó támadásait, minden bizonynyal méltók arra, hogy e veszedelmes harcban a külföldi nemzetektől is, a legfőbb fejedelmektől és leginkább a római pápáktól segítséget nyerjenek, nem csupán a magyarok hitéért és hazájáért folyván a harc, hanem magáért a katolikus vallásért s Nyugat jólétéért. Hasonló módon elkerülte a legközelebbi századok viharait is, melyek a szomszédos nemzetekben oly nagy rombolást vittek véghez, jóllehet azok kegyetlenségét megérezte Magyarország is s nem könnyű sebeket szenvedett: és el fogja kerülni a jövőben is, ha vallásának megadja a tiszteletet, s mindenki megismeri a saját napi kötelességét s azt buzgón teljesíti.

De hogy áttérjünk arra, a mi tárgyunkat tulajdonképpen illeti, valóban szívünk nem kis fájdalommal látjuk, hogy azokon kívül, a mi Magyarország törvényeiben, mint máskor elpanaszoltuk, már nem áll összhangzásban az egyház jogával, csökkenté annak cselekvési képességét s a katolikus hitvallással ellenkezik, az utóbbi években a közhatalomtól az egyházra s magára a katolikus ügyre nézve nem kevésbé veszedelmes dolgok lettek elhatározva, avagy megtéve; s a hogy közállapotaitok jelenleg állanak, nagyon féltő, hogy még sokkal súlyosabb bajok fogják érni a vallást. A mi névszerint a dolgok ama fejezetéhez tartozik, melyek jelenben nálatok tüzetesebben tárgyalatnak, a ti kötelességtek Tisztelendő Testvérek, buzgó igyekezettel s egyetértőleg arra törekedni, hogy mindenki, a papok úgy, mint a világiak, világosan megismerjék, mi szabad nekik s mitől tartoznak őrizkedni, nehogy a természet és isteni törvény parancsai ellen vétse- nek. És miután legtöbb közületek a lelkipásztoroknak megparancsoltatok ezekben a dolgokban az apostoli Szék ítéletét, saját magatok által kérve ki, bevárni: a ti kötelességtek lesz most már Tisztelendő Testvérek ugyanazokat a lelkipásztorokat határozottan meginteni, hogy lelkiismeretbeli dolognak tartásák még a legkisebben sem eltérni azoktól, miket az apostoli Szék fölláttatott, vagy elhatározott, a mi pedig a papoknak nem szabad, nyilvánvaló, hogy világiaknak sem lesz szabad. Egyébiránt a legtöbb rossz erejének megakadályozása végett igen-igen nagyfontosságú dolog az, hogy a lel-

készek soha se szünjenek meg a sokaságot inteni, hogy a más vallással kötendő házasságtól, a mennyire csak lehetséges, őrizkedjenek. Értsék meg jól a hívek, legyen ismeretes lelkük előtt, hogy az ilyen házasságoktól, a mi az egyháztól mindig rosszalva volt, azért kell leginkább irtózni, mert, mint mi magunk mondjuk ezt más helyen: „alkalmat nyújt a szent dolgokban tiltott közösségre és érintkezésre, a katolikus fél vallásának veszélyeket teremt, akadály a gyermekek jó nevelésének és különösen arra ösztönzi a lelkeket, hogy minden vallásnak egyenlő értéket tulajdonítsanak, megfosztván így minden különbségtől az igazságot és a hamisságot.”

De a magyarok ősi vallását, mint említettük, nagyobb veszteségek fenyegetik. Melyek legyenek ezek? a katolikus név ellenségei nem színelik, nyiltan bevallják, mit akarnak: kétség kívül elérni azt, hogy minden alkalmas fegyverrel ártsanak, hogy az egyház s a katolikus ügy napról-napra rosszabb helyzetbe sodortassék. Titeket tehát Tisztelendő Testvérek, keményebben, mint bárkimást valaha intünk és buzdítunk, hogy *semmi munkát se kíméljete, a mivel ezt a veszedelmet a reátok bizott nyájtól, a ti hazátoktól eltávolíthatjátok.* Mindenekelőtt arról gondoskodjatok s azt valósítsátok meg, hogy a ti példátok és tekintélyetek által megerősítve minden katolikus a vallás ügyét bátran és lelkesen magáévá tegye, hőiesen védelmezze. Mivel pedig, nem ritkán megtörténik, — s mi nem hallgathatjuk el azt, a mi úgy van — hogy némelyek a katolikusok között midőn épen a legnagyobb erővel és állhatatossággal kellene törekedniök övni, védelmezni az egyháznak jogait, az emberi okosság bizonyos fajától vezetve, vagy az ellenkező oldalra fordulnak, vagy a harcban magukat szerfelett félénknek s gyengének tanusítják, könnyen be lehet látni, hogy ez az eljárás kétségen kívül a legnagyobb veszedelmeknek nyit utat, különösen ha azokat illeti, kik vagy tekintélyüknél fogva bírnak befolyással, vagy a tömeg véleményére tudnak hatni. A katolikus név ellenségeit semmi sem érintheti kellemesebben, mint ez a dolog, tudniillik a katolikusok tétlensége, avagy egyenletlensége, egyik által úgy, mint a másik folytán az történvén gyakran, hogy az ellenségnek magának szabad s biztos utat hagynak, hogy még rosszabbra törekedjenek. Kétségen kívül szükséges ugyan, hogy minden dologban a szándéknak az okosság és a mérséklet legyen a két társa, s az egyház maga is az igazság védelmében tervszerű eljárást óhajt követni, semmi sem oly idegen mégis a valódi okosság szabályaitól, mint annyira engedi a dolgot, hogy a vallást büntetlenül üldözzék s a népek üdve veszélybe sodortassék. Miután pedig úgy az egyetértés megerősítésére, valamint a katolikusok tevékeny okosságának felébresztésére csodálatos erővel bírnak, mint azt a tapasztalás igazolja, azok az évi gyülekezetek, a melyekben a katolikus ügyről, a kegyes cselekedetek minden fajáról a püspökök vezetése s elnöklése mellett, közösen tanácskozhatnak, azért nagyon óhajtjuk, hogy *ilyenek buzgón tartassanak,* a miről, mint tudjuk, nem sokkal ezelőt már ti is kellő időben előre gondoskodtatok. Nem kételkedünk, hogy az ilyen gyülekezetek, melyeknek megtartását máshol is előmozdítottuk, nagy hasznára fognak lenni a ti ügyeteknek is. Arról is komolyan kell előre gondoskodnotok, hogy a *törvényhozók gyűléseire ismert vallásosságú és kipróbált erényű férfiak választassanak be,* kik állhatatos lélekkel bírnak szándékuknak megfelelni, vagyis az egyház s a katolikus ügyek jogainak kivívására készek és serények is. Látjátok ezen kívül Tisztelendő Testvérek, hogy úgy a hírlapok, mint a könyvek segélyével is mily erősen harcolnak azok, kik az egyháztól eltávolítottak, hogy széles körben hintsék el mérgét a nép között tévelyeknek, rontsák le a jó erkölcsöket s szakítsák el a sokaságot a keresztény élet cselekedeteitől. Lásák be tehát végre a ti embereitek is, hogy *itt az ideje valamit nagyobbab kezdeni ezen a téren is s minden módon rajta lenni azon, hogy a betűvel szemben betűt állítsatok,* a mi megfeleljen az ellenfél erejének s a bajok ellen alkalmas gyógyszerrel szolgáltatasson.

Különösen pedig az akarjuk Tisztelendő Testvérek, hogy *legfőbb törekvéstek a gyermekek és az ifjuság nevelésére legyen irányozva.* Nincs szándékunkban most ismételni mindazokat, a miket levelünk elején említett iratunkban már nektek elmondottunk, nem tehetjük azonban, hogy némely dolgokat, melyek kiválóbb fontossággal bírnak, röviden ismét ne érintsünk. Az elemi iskolákra vonatkozólag, kérni, sürgetni kell Tisztelendő Testvérek, hogy a hatóságok s a lelkek egyéb gondviselői állandóan s a legnagyobb gondal vigyázzanak azokra, s hivatásuk legfontosabb részét abban találják, hogy a *növendékeket a szent tanokban*

oktassák. S ezt a hivatást, a mi nagy és nemes, más helyettesekre ne bizzák, hanem saját maguk teljesítésük s a legkedvesebbnek tekintsék azt, miután bizonyos dolog, hogy a gyermekkor helyes és vallásos nevelésétől nemcsak a családoknak, hanem magának az államnak is boldogsága a legnagyobb részben függ. Semmi iparkodást és szorgalmat ne tartsatok oly nagy-nak, melynél nagyobbat már kifejtetni nem lehet, hogy ezek az iskolák napról-napra örvedetes fejlődésben részesüljenek. Az is igen időszerű lenne továbbá, ha minden egyházmegyében egyházmegyei és esperességi iskolai tanfelügyelőket állítanának, a kikkel a püspökök az iskolák helyzetéről és állapotáról, valamint egyéb, a hithez, az erkölcsökhöz, a lelkek gondozásához tartozó dolgokról évenként tanácskozzanak. Ha pedig a szükség úgy hozza magával, hogy vagy helyenként új iskolák állíttassanak fel, vagy a már létezők bővítettessenek, nem kételkedünk azon Tisztelendő Testvérek, hogy úgy a ti már sokszor kipróbált bőkezűségtek, valamint a többi minden rendű katolikusok bőkezűsége készséggel és nagy lelkűen fog ehhez hozzájárulni.

Az ugynevezett középiskolákra és a magasabb iskolákra vonatkozólag a legnagyobb gondal örködni kell, nehogy mind az a jó, a mi, mint egy termékeny mag, a gyermekek szívébe elvetetett, az ifjúságban csufosan tönkre menjen. Midőn tehát, akár kéréssel, akár cselekedettel tehetitek Tisztelendő Testvérek, csak törekedjétek arra, hogy ezek a veszélyek vagy eltávolíttassanak, vagy kisebbittessenek; különösen pedig a ti lelkipásztori okosságatok arra törekedjétek, hogy a vallás oktatására jámbor és tudós férfiak választassanak ki, hogy ezek által eltávolítható legyen minden ok, a mi gyakran megakadályozza, hogy azok üdvös és bő gyümölcsöt teremjenek. Azonfelül, habár jól ismeretes előttünk a ti gondoskodástok, hogy ezek az iskolák, a melyeknek az alapítók szerint az egyház s a püspökök hatalma alatt kell lenniök, olyanok legyenek, a minőknek általuk alapítva lettek, különösen buzdítunk mégis titeket, hogy minden alkalmat megragadva, a mi jogotok és kötelességtek, arra egész erővel támaszkodjatok. Mert a mi a katolikusoktól eltérteknek megadatott, ellenkeznie a joggal és igazsággal, ha ugyanaz a katolikusoktól megtagadtatnék; az pedig a köznek is érdekében van, hogy a mi az őstől oly bölcsen és jámborul alapított, ne az egyháznak s a katolikus hitnek kárára, hanem mindkettő védelmére és biztosítására és ezáltal magának a köznek a javára használtassék fel mindörökre.

Hivatásunk követeli, végre azt is, hogy a leg-sürgetőbbben ajánljuk nektek újból azt, mit a papnővendékekről, a papokról leveleinkben már elmondottunk. Mert ha kötelességtek nektek, Tisztelendő Testvérek, a legnagyobb gondot viselni az ifjúság helyes nevelésére, sokkal inkább szükséges erre törekedni azoknál, a kik az egyház reményére nevednek, hogy tudniillik, úgy a papi tisztre méltók legyenek, mint ezen hivatás helyes betöltésére az idők által követelt erényekben is kitűnjenek. S e tekintetben különös vigyázatot igényelnek a szent szemináriumok; buzgó igyekezettel törekedjétek napról-napra, hogy ezek a legjobb rendszerrel dicsekedjenek, minden szükséges segédeszközzel bővelkedjenek, úgy hogy a kiválasztott igazgatók oktatása által, a szentély növendékei a jámborságra, az állásuknak megfelelő erényekre, az emberi és isteni tudományokra korán és jól elkészítettessenek.

A mi pedig a papságnak termékenyebb munkálkodását illeti — s erre int bennünket az idők kényszerűsége — abban tündököljék Tisztelendő Testvérek mindegyikötök hivatalos kötelességének szilárdsága, hogy őket egyetértésben vezessétek, buzdítsátok őket gondossággal, szeretettel gyakorolván felettük az egyházi fegyelmet. Viszont mindenkinek az egyházi rendbe tartozóknak szükségzerű kötelességük, hogy egész lelkükkel ragaszkodjanak püspökeikhez, fogadják inté-

seiket, támogassák szándékaikat és megkezdett cselekvésüket.

Minthogy pedig minden irányban hat a papságnak példája, mindenek felett törekedjétek, hogy az élő erényeknek és hitszilárdságnak legyetek előképei a keresztény nép szemei előtt. Bölcsen meggondoljátok, midőn a polgári és politikai ügyeket szolgáljátok szent Pál apostol szavait: Istennek egy bajjoka sem elegendik világi dolgokba, hogy annak tessenek, a kihez szegődött.

Bizonyos, hogy a külső világi vonatkozásu ügyeket — Nagy Szent Gergely intése szerint — a lelkiekről való gondoskodás közben el nem szabad hanyagolni, mert nevezetesen, midőn a vallás szolgálatán buzgólkodunk, a közjó javára is munkálkodunk, nem hagyván kihasználatlanul az idő és viszonyok nyújtotta oltalmazó és segítő eszközöket. Mégis nagy óvatossággal kell gondoskodni, nehogy a szent egyházi rend magasztosságáról megfélekedzünk és kevésbbé látszassunk szolgálni az égietek, mint a világi ügyeket. Nagyon alkalmoszerűen mondja ugyanaz a Nagy Szent Gergely: A világi ügyek bizonyos mérséklettel türendők s előszeretettel soha sem keresendők, nehogy midőn az erre vágyakozó elméjét elfoglalják, azt elnyomván, az égietől elvonják.

Azt akarjuk a ti buzdításaitok által elérni, hogy a kik a plébániák élén állanak, egyházuknak örökségét buzgón őrizzék és tartsák s a hol hiba mutatkozik, ti gondoskodjatok alkalmas új gondozókról e hivatalok részére. Azonfelül nagyon szükségesnek véljük hogy a papság egész buzgósággal törekedjék a világiak társulatainak és konfraternitásainak régi hivatásukba való visszaállítására. Mert hogy egyebektől eltekiantsunk, a társulatok legnagyobb segítségére vannak papságtoknak, úgy a keresztény nép vallásosságának emelésében, mint a lelkeknek és elhatározásoknak abban az irányban való vezetésében és megerősítésében, melyet oly forrón óhajtanak.

Végül mindazokra, melyekkel az ő hitnek védelmét a katolikus intézmények erősödését, gyarapodását s a mindkét rendbeli papság figyelmét előmozdítjuk, legjobbnak és legüdvösebbnek véljük, ha ti, Tisztelendő Testvérek, egymással gyakrabban tanácskoztok, közös itélettel állapítván meg, a miket czéljainkra legszükségesebbnek vélték.

A jövőre reméljük, hogy Magyarország katolikus férfiai, látván közállapotainak veszedelmes romlásba való süllyedését, belátva mindazokban, miket mondottunk, irántuk való atyai gondoskodásunk, bizalmunk, jóakaratuink bizonyosságát, lelküket és erejüket megfeszítik, hogy minden hitükkel, a mint csak lehetséges, kövessék a mi intéseinket, tanácsainkat. Veletek, Tisztelendő Testvérek, papságtokkal és a katolikus néppel csak úgy lesz az irgalmas Isten, csak úgy fogja megsegíteni szerencsés győzelemre a ti buzgólkodástokat, ha egy szívvel-lelkűen lankadatlanul fogtok munkálkodni a vallás igazáért. Nem fog hiányozni a legszentebb és legigazibb küzdelemben bizonyára a ti uralkodótoknak jóakaró támogatása, kinek, apostoli királyként való uralkodásának kezdetétől fogva nemzetetek iránt szerzett érdemei oly szembetűnők.

Hogy pedig mindenben szándékaitok szerint szerencsével küzdjétek velünk együtt, Tisztelendő Testvérek, hathatós imádsággal kérjétek az Istent, könyörögjétek ki a Szent Szűznek hatalmas segítségét, kérjétek Szent Istvánnak, a ti apostolotoknak hűségét, hogy az égből tekintsen le kegyelmesen az ő Hungáriájára, oltalmazza meg abban szentül, sértetlenül a vallást és annak javait Istentől nyert hivatalom és atyai jóakaratomnak bizonyosságát lelkem mélyéből adom reátok, Tisztelendő Testvérek, úgy papságtokra és minden hivatokra apostoli áldásomat.

Rómában, Szent Péternél 1893. év szeptember hó 2-án, pápaságunk tizenhatodik évében.

XIII. Leó pápa.

